

Megjelenik minden csütörtökön sokféle képpel ellátva. **Előfizetési ár:** Egész évre 6 forint; félévre 3 forint; negyedévre 1,50 forint. Előfizethető minden postahivatal és könyvtárnál.

Hirdetések díja: 4 hasábos petit sor 9 új kr. **Szerkesztői szállás:** mászás utca 2. szám, 2-dik emelet. **Kiadó hivatal:** barátok tere 7. szám.

Hunfalvy János.

Néhány nap mulva mint már egészen szervezett tudományos testület fog föllépni a magyar földrajzi társulat, egy újabb tényezője tudományos mozgalmainknak, s újabb elősegítője tudományos ismereteinknek. Létesülésének tevékeny szorgalmazója Hunfalvy János volt, ki a magyar földrajzi tudománynak is tiszteletreméltó bajnoka, s ki e társulatnak most ideiglenes elnöke, valószínűleg csak addig, míg a legközelebbi gyűlés végleg is megkínálja az elnöki székekkel.

Hunfalvy János és bátyja: Pál, neve ismeretes a művelt magyar olvasó előtt, s ismerik azt a külföldön is, hol mindketten több ízben képviselték hazai tudományosságunkat, mindig becsülettel. Hunfalvy János neve a negyvenes évek elején tűnt föl az akkori folyóiratokban és Kossuth »Hírlap«-jában, sőt a kassai hírlapban és pozsonyi német újságban is találkoztunk munkálkodásával. Közügyek fejtegetésével s irányásmék terjesztésével foglalkozott. A Kossuthi buzgalma folytán életbelépett iparegylet megbízásából szerkesztett egy földrajzot is, de az kéziratban elveszett. A tanári pályára készülvén, e téren is sokat működött. Egyes cikkei megjelentek tőle a »Protestáns Egyházi és Iskolai Lap«-ban, s általában a legtöbb folyóirat és hírlap számtalanszor bizonyítá ernyedetlen munkásságát.

Nevét igen előkelő polera emelte »Egyetemes történelem« című háromkötetes nagy műve (1850—1851.), az első oly mű nálunk, mely a történelmet tudományos alapon adja elő. Az egész mintegy ötvenhat ívből áll, és tankönyveink közt nemesak lezágot pótol, de ma is első helyet foglal el. »Ily rövid füzetekbe — mondja egy bírálója — alig lehet több érdekességet egybegyűjteni. S miben a legtöbb magyar, német, sőt egyéb külföldi tankönyvektől is különbözik: nem száraz kivonat e mű, hanem szelleműs összeállítás a főbb eseményeknek, melyben a történet eszmék vezérfonalára van fölfűzve; s az egész fölött bizonyos mérsékelt, józan szabadelvűség leng át, mely oly alkalmassá teszi e művet az ifjak ítélőtehetségét felkeltetni s oly pontra emelni,

honnan elfogulatlanul tekinthetik a világeseményeket. Az ó-kor előadását különösen becsessé teszi a régiségtan ismertetése, stb.« Hanem e jeles mű iskolai használatát rögtön be is tiltotta az akkori kormány. Mindazáltal most már a hetedik kiadást érte.

Hunfalvynak általában sok baja volt az akkori hivatalos közegekkel, s e miatt 1852-ben kismárki tanszékét is otthagya, és újabb tanári széken csak 1861-ben találjuk őt a budai műegye-

mérvi munkáján, mely egymaga elégséges volna emlékezetessé tenni egy tudományos író fáradsalmait. A tudományos Akadémia bizta meg e mű megírásával, s ő fényesen megfelelt e megbízatásnak. Később az Akadémia a Marczibányi nagyjutalommal is kiténtette a könyvet. Statisztikai műveiből szintén kiváló: »A magyar-osztrák állam statisztikája.« és »Európa állami statisztikája.«

Mióta a fővárosban lakik, munkássága csak fokozódott, s ott találjuk őt a tudományos körökben mindenütt. A tudományos Akadémiának 1858 óta tagja, s üléseit, valamint kiadványait sok értékes fölvissalással és értekezéssel gazdagította, többi közt szakavatottan szólva az afrikai és északi sark körüli utazásokról, mint az ethnographiai tudományok egyik hő és figyelmező barátja. Jelenleg ismét nagy művön dolgozik, »Egyetemes földrajz«, mely évek óta veszi igénybe laudatlan szorgalmát, s melynek megjelenését méltó érdekléssel várhatjuk mindannyian.

Külföldön több ízben járt és széleskörű összeköttetései vannak a legkitűnőbb híri tudósokkal. 1869-ben a haagi statisztikai nemzetközi kongresszuson ő és Keleti Károly képviselték hazánkat; tavaly az antwerpeni geographiai kongresszuson képviselt bennünket, mikor egyik szakosztályban elnökké is választották. Az idén pedig Szent-Pétervárt volt, szintén a nemzetközi statisztikai kongresszuson, mint hazánk egyik képviselője.

Hunfalvy János született 1820 június 20-án Szepesmegye egyik németajku községében, Nagy-Szálokban, egyszerű, de vagyonos szülöktől. Atyja valami mesterségre akarta adni, de a falusi iskoláztatás után a tanítók lebeszéltek róla, s így történt, hogy a tizenkét éves gyermekifjút Kismárkra vitték, hogy most már tanuljon tovább. Valóban tanult is, mind itt, mind később Miskolcon. Megtanult folyékonyan latinul és görögül, s az angol és francia nyelveket is nem sokára anyanyira vitte, hogy már Miskolcon leckéket adott belőle. A bölcsészeti és jogi tanfolyamot Eperjesen

Hunfalvy János.

temnél. Irodalmi és tudományos működésével azonban pillanatra sem hagyott föl. Így az 50-es évek vége felé Greguss Ágosttal együtt szerkeszté a »Család könyve« című igen tartalmas folyóiratot, sok cikket közölt a »Budapesti Szemlé«-ben, s írt »Magyarország és Erdély képekben« című ismertető albumot, mely Darmstadtban magyar és német nyelven, acélmetszetekkel jelent meg. Közben fáradszón dolgozott »A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása« című nagy-

hallgatta; a teológiát pedig mint magántanuló végezte, mert gr. Dessowly Egyed nevelője lett. Itt négy évet töltött el, s nagy elfoglaltsága mellett az eperjesi rabbitól még a héber nyelvet is megtanulta. 1845-ben letévén a protestáns teológiai vizsgát, Németországot és Belgiumot utazta be Greguss társaságában. 1846 végén Késmárkon találjuk, mint az újon főlállított jogi tanszék tanárát.

A közbejött 1848-diki események őt is magukkal vitték a lelkesülték szárnyaival. A szabadságharc leküzdése után Szepes megye új főnöke (Máriássy Adám) Hunfalvyt elfogatta s Eperjesen hét hónap tartatra elzárva. Végre minden kihallgatás nélkül szabadon bocsátották. 1850 végétől kezdve ismét Késmárkon tanított, de a következő évben a jogi tanfolyam bezáratván, Hunfalvy is fölfüggesztetett tanárságától, sőt rendőri őrizet alá is helyezték. Itt azonban ő nem lett többé tanár, mert nem sokára az Eperjesen tartott iskolai gyűlésen a protestáns oktatási autonomia mellett oly hévvel szólalt föl, hogy az akkori szomorú időkben ily nyílt föllépés a hatalom nem hagyhatott megtorlás nélkül.

Késmárkról Uj-Becsére ment, hol előbb Reiszner kereskedő házában nevelősködött, aztán pedig gr. Leiningen magyar tábornok gyermekeinek nevelését vette át, s négy évet töltött a grófi házában.

Ezután állandón a fővárosba tette át lakását, és csakhamar a budai műegyetemen, 1870 óta pedig a tudományos egyetemen mint az általános és összehasonlító földrajz tanára buzog. Buda városában mint az egyik iskolaszék elnöke s az iskolatanács tagja a tanügy lendítésén is épp oly tevékenyen fáradozik, mint bármin, a mihez őt vonzalma és ügyszeretete csatolja.

Poházkodás.

(Sladkovič után. *)

Nagy Óceán, ezer öbölben,
Zúgó Tisza, sík, tágas ölben,
Zajos Ebron, vad Amazon,
Csak gyöngye ér, Te haragodban
Megzendülvén, Öltalmazóm!

Szállárdan, büszkén néz alája
A Karmel és a Himalája,
Ezer vész zúg ormuk felett,
De kártyavárként összedőlnek,
Érintse egy lehelleted!

Harsogva tart északnak, délnek
Suen, Samiel, őserdők félnek,
Odvába menekül a vad,
S az elemek bösz viadalját
Nyugodni készíti egy szavad!

Hatalmas Úr! Te szólsz a vészben!
Gyújtasz nagy eszmét véges ézhben,
Határid a Zenith s Nadir.
A bűnhődés rejlik nevedben,
S a bűnök ten írgalmad ír!

Miként szent Héreb ormin a láng,
Gyúljon ki a hit, melyet vallánk,
A százszor áldott sír felett;
Oh! akkor könnyű lesz siratnunk,
Kit hantja tőlünk elfedtet!

GÁSPÁR IMRE

*) E kiváló tehetségű tőt költő nem régiben lényet el. Az ő költeményei már inkább vannak viszonyban a jelenkori irókkal. A tőt költő még a klasszicizmus nemes hangján ír, azon a hangon, melyen nálunk Vörösmarty szól legutóljára. Sladkovič tavaly halt meg, hosszú »Mavinája» szintén készülőben. Az itt közölt költemény S. hagyományából való, melyek többnyire kéziratban vannak meg. A tőt könyvkiadó vásárolta, a »Matica» alapszabályai közt t. i. az áll, hogy őt költőtől mitsem ár ki. Így maradt legtekintélyesebb költőjéről egész kötet kiadatlan, vagy összegyűjtetlen mű. Egy látszik, nem sokat törődnek vele. Aláírottánál is több költő levél és költemény maradt föle, mint csak egy fordítói érdemének pazar jutalmát. Tót-Paulini Vilmos, mint a »Matica» tisztviselője, levélben lőn figyelmeztetve, de eredménytelenül. Végül sajnálatomra fejezem ki a fölött, hogy a tőt nép költészetének és irodalmának nálunk még nem akadt ismertetője, s egyetlen tekintélyes szlav fordítónk, Szekerényi Lajos sem kísérő méltó figyelemmel s velünk egy földön lakó testvérmenzert költészetét.

A pártfogolt.

— Eredeti beszély. —

I.

Vidék Ákos találkozik a váci-utcán Fellegi Oszkárrel.

— Ah! isten hozott, Ákos! Kriszti Gott! Ezer esztendeje, hogy nem láttalak. Szólj csak, mit keressz te Pesten? . . . Valóban ideje volt különben, hogy feljöttél. . . Itt van csak az igazi élet! Voltál már a »Neue Welt«-ben? Láttad az »Orpheum«-ot? Hallottad Antoinettet énekelni? Ah! barátom, az csak az isteni!

Vidék Ákos ezen lelkesedésnek meg nem felelő keleti nyugalommal szólalt meg:

— Annyit kérdezesz egyszerre, édes barátom, hogy egy hosszú napig sem tudnék felelni rá.

— No de már most csak fönn maradsz? Egymást éri a sok szebbnél-szebb bál, estély, mulatság, szép leányok, mint a virág, szép fürge menyecskék, mint az özek, delik, karszúk.

— De nem oly félnék, mint amazok úgy-e? — mond Ákos nevetve.

— Dehogy félnék, nagyon is jámborak. De halld csak! Holnapután lesz a miniszterelnöki estély. Szerezzek jegyet számodra? . . . Jaj, barátom, ott lesz az egész elegáns világ: a szép és bájos Unginé, a gyönyörű Bereghy kisasszonyok, a szép Szabolcsyné . . .

— Hagyd el, hisz a lisztának holnapután sem lesz vége. Tegnap este édes anyám fölerőszakolt a redont-hálba, láttam ott elég szépet, még most is fáj a fejem belé.

— Mit? Hát te ott voltál? Láttad a miniszteri tanácsos szép leányát?

— Melyik miniszteri tanácsosét?

— Ejh, be járatlan vagy Izraelben, van is más miniszteri tanácsosnak szép leánya, mint Csalóközinek.

— Tudom is én, kérdeztem is én. Egy gyönyörű, magas, barna leányt láttam . . .

— Ó az volt, bizonyosan az volt! . . . Lila selyem ruhában, sárga vadroszákkal.

— Néztem is én a ruháját. Üssék el a fejemet, ha tudom, mi volt rajta, pedig táncoltam is vele szembe.

— Oh! te boldogtalan! nevét sem kérdezted meg?

— No még az lett volna szép!

— Borzasztó vidéki elhetlenség. No de se baj, a jegyet még ma megszerzem számodra s én leszek az a szerencsés, ki a szép Helénnek bemutatlak. . . . Barátom, minő szemek! Mekkora selyempillák! Mint egy tollseprő. Ha Irént nem ismertem volna, Helén lábait elé tenném örök hódolatomat.

— Ah! már ez városi dandynek kissé prózai hasonlat.

— Igaz, bocsánat, csak úgy jött a nyelvemre. De szólj csak, hova indultál? Mit léssz teendő ma?

— Én tulajdonképen magam sem tudom. Míg anyám felöltözik, addig reggelizni indultam valamelyik kávéházba. Aztán tudja isten, merre indulunk, mert neki szörnyűséges terve vannak.

— Jó! — mondja Oszkár, hirtelen óráját meglátva. — Most fél kilencre. Addig megroggelizhetünk. Tizig néhány névjegyet kell ide-oda szétküldenem; tizkor hivatalos óráim kezdődik s tart két óráig, azontúl estig, ha kellek, tied vagyok. S most menjünk be ide a »Koroná«-ba és halljuk főnyest terveiteket.

A két ifjú ember bevonult a kávéházba s az egyik ablaknál helyet foglalt.

A mint így egymással szemben ültek, a sajátosságok ellentét minden költeménynek szembe tűnt volna.

Ákos vállas, izmos, napbarnította ifjú, mintegy 26—27 éves, sötétkek villogó szemekkel s oly hajzattal, mely dacolt ma reggeli fodrászának minden simító igyekezetével; bajusza, szakállja szintén természetes gondórságban folytak alá, s oly ép fehér fogsort öleltek körül, melyért a leg-

első fogorvos is irigy lehetett volna. Beszéde, hangjejtése komoly, szilárd, de lassú, méltóságjeljes. Ruházata tiszta, izléses, de minden piperkői gond nélkül.

Oszkár minden vonás, minden szál hajkiszabott, körülnyírott volt. Magas, vézna tagjait a legutolsó dívat szerinti öltönyök fődék; nagy aranyláncdírt egész csomag apróság csüngött alá; körmei hegyesre voltak kőszörűlve s látszék rajtuk, hogy gazdájuknak sok gondot adtak. Arca hosszukás, száraz, halvány, barna kis kihagyott bajuszt, spanyol szakállt viselt s szőke haját nagy gondallal rendeztette; hegyes, csaknem átlátszó orrát a szemüveg csipessze ugyancsak bevágta, de talán ez által nyerte azt a »kellemes orrhangot,« mely némelyek által az előkelőség elmaradhatlan tulajdonának tartatik.

Ennyi bemutatás, úgy hisszük, mindkét részről elég lesz.

— Nos, — mond Oszkár, miután letelepedtek s parancsaikat kioszták, — beszélj terveitekről.

— Nekem, barátom, — mond Ákos, — egyetlen tervem három napig itt maradni, míg egyet-mást megnézek, mi azóta történt, hogy Pestet nem láttam, aztán szépen haza menni juhaimhoz, ökreimhez és könyveimhez.

— És ezt te tervnek mondod? Tedd a három nap helyére a három hónapot, s tervedet helyesleni fogom. Te szép, vagyonos ifjú vagy, születésed által följogosítva a legmagasabb körökig; itt pompás parthiet tehetsz.

— Úgy ismerem engem, — kérdé Ákos, — hogy én parthieért nősiljek?

— Az igaz, még egyetemi tanuló korunkban amolyan idealistaféle voltál. De hisz azóta csak benőhetett a fejed lágya.

— Ebben az egyben nem, barátom. Ma is azt tartom, hogy legjobb parthiet az tesz, ki a számítást számításon kívül hajgya. És ez nem elmélet, ezt a mindennapi élet igazolja. Különb a terv, melyről szólottam, nem enyim s nem is abból áll; édes anyám azt akarja, hogy itt a fővárosban maradjak és hivatal után lássak.

— És kedves mamádnak roppant igazsága van. Oly szép tehetségnek, mint a tied, kár hasztalanul heverni. Te mindig első voltál az iskolában is, míg én folyvást az osztály végén fityegtem. Szabad-e ily szép, ily roppant tökélet kamatoztatlanul hagynod? A haza paranosol, és neked engedelmessé kell. Vége! te egy hét alatt benn vagy valamely nagyfontosságú miniszteri hivatalban.

— No, abból ugyan nehezen lesz valami. Én nem érzek magamban különös hivatást szakpályára, s nincs bennem semmi, a mi »kitörjön és eget kórjen.« Azonkívül, barátom, van vagy ezer hold első osztályú földem, melyet becsületesen megművelek s nem megmondotta-e már Horáé, hogy »boldog, ki ősi földét saját ökreivel szántja.« A hazatiság érzelmé is nyugodni hágye e tekintetben. Itt fűm egy rozsbureaukra lenne belőlem, otthon pedig jó gazda vagyok.

— Azt hallottam, hogy gazdaságod mintá, melyet tanulmányoz a vidék, s hogy a z . . . megyei gazdasági egyesületnek elnöke vagy. De ez, barátom, a te képességeidnek szűk kör; oroszlánnak égerkálitka. Mondd csak, mit jövedelmez jóságod?

— Barátom, ha jó év van, tíz-tizenkétezer forintig fölviszem.

— Bagatelle! Ennyit ma Pesten egy hónap alatt nyerhetsz.

Ákos megütöközve nézett barátjára.

— Hogyan? — kérdé esodálkozva.

— Egyszerűen. Neved hittele által. Beállasz alapítónak egy alakuló pénzvállalatba; befizetsz néhány száz forintot s pár hónap alatt mint alapító ugyanannyi ezret fizetnek neked. Hát aztán a méltóság, a rang, s miután ábrándozóval van dolgom: a haszon, melyet mint vezérhivatalnok, hazádnak tehetsz.

— Úgy tetszik nekem, édes Oszkár, hogy te

vagy az ábrázoló. Hogy és hol képzeld te, hogy az én »fényes tehetségeim« a haza javára érvényesülhetnek?

— Akármelyik irányban, barátom. Te végzett ügyvéd vagy, előtted állnak az igazságügyminiszterium kapui. . . Nem lelkesülsz-e a népnevelés iránt? Rólad ilyes bohóságot is föl merek tenni.

— Csakis ez iránt lelkesülök, barátom. Ettől várom nemzetem jövőjét, s szerény körömben már harminc népiskolát láttam el tanszerekkel.

— Mondom. Kitélek efféle . . . majd megmondom mi, téled . . . Tehát kész a kulturpolitika hőse. Az igaz, hogy ott most nincs üresedés, — mond Oszkár gondolkozóba esve. — mert ott bizony több a hivatalnok, mint az iskola . . . hanem igazság! — kiált föl derült arccal. — ott a közgazdasági miniszterium, itt éppen egy titkár keresetetik, és pedig az államtitkár személye mellé. Ungi jó ember s az, barátom, tökéletes gradus ad Parnassum!

— De mikor én Ungit csak nevéből ismerem.

— Oh! te falusi ártatlanság! Kell is azt ismerni.

— Hát miként juthatnak be hozzá?

— Protekció útján, barátom; protekció útján.

— Ah, eredj! Az ember Péterhez, Pálhoz furakodjék?

— Nem Péterhez, Pálhoz, barátom, hanem Emiliához, Gabriellához, vagy éppen Katinkához.

— Nők útján? Pájj!

— Semmi pájj, barátom. Lehet-e annál kellemesebb helyzet, mint egy szép delnő protegeéje lenni? Mily kedves, elragadó ez ajkáról egy pártfogó mosoly; mily kedves, bizalmas értekezésekre ad alkalmat a hadi terv megvitatása; mennyire kedves egy nő, midőn kezét nyújtja, hogy a hála esküjével halmozzuk el. Bizony, barátom, itt a »mellékület« sem megvetendő. Mi türemszagadás, én magam is így jutottam Irén közelébe, s ne lennék csak más miniszteriumban, mely fényes jövővel bíztat, most nem ajánlanám neked az Ungi melletti titkárságot.

Akos mosolygott.

— Mit mosolyogsz? — mond Oszkár csaknem sértve.

— Már hogy ne mosolygok e sajtószertű miniszterialis lelkesültségen, mikor nekem ez egész olyan gyermekjáték formának tetszik.

— Jól van, barátom. Ha meg akarsz győződni a való igazságról, már csak kandságából is játszod végig e gyermekjátékot, s meg fogsz győződni az ellenkezőről. Reggelinket már elvégeztük. Most induljunk édes anyához, s aztán az én mamámhoz. Ó, ha a bemutatási látogatás ideje eljött, el fog vezetni Csalóközycékhez; ott megismerheted az isteni Helént, ime a »mellékület«. Csalóközö tanácsosné, ki maga is igen szívesen fogadja a kezesókokat, el fog vezetni holnap vagy holnapután Ungiékhoz s bivalyborjú legyek, ha pár hét múlva nem olvassuk nevedet a »Budapesti Közlöny«-ben.

— Beesületemre, kedvem lenne már csak kúriozitásból is megkísérteni!

— Azt hiszem. A szép Helén! No, no, ne pirulj. Ezt a pályát okvetlenül megfutjuk. No de természetesen, hogy ez alatt érdekedben én sem fogok heverni. Akarom, hogy ha fenn léssz a bére legmagasán, s diésősedget tetőpontján, vess kegyes pillantásokat aláztos barátodra, ki az első lépést tette veled. Előre is pártfogásodért esedezem.

— Ez természetesen gúny.

— A világról sem. Magam sem akarok pár év alatt alább állapodni meg, mint miniszteri tanácsosnáál. Van is kilátásom rá, csak a módokat kell tudni s az eszközöket alkalmazni.

— És te, mint látom, azok alkalmazásához igen is jól értesz.

— Meg fogod látni magadon. Pár nap alatt elvégezzük a kellő tisztelgéseket és bemutatásokat. Erre pár nap múlva valamelyik lapban olvasható lesz, hogy »Vidék Oszkár, legjelesebb fiatal államgazdánk egyike, ki. . .« úgy-e, jártál külföldön is?

— Igen. Kedvtöltésből Európa legtöbb tartományát beutaztam.

— Tehát: »ki tudományai kedvéért egész Európát beutazta.« Persze, nyelveket csak tudsz?

— Beszélék németül és franciául.

— »S a nyugot minden művelt nyelvét elsajátította.«

— Ne bolondozzál! Angolul, olaszul alig értek valamit

— Az legkisebb. Megtanulhatod. Későbbre is kell hagyni valamit. Folytassuk a szöveget; tehát: »ki a nyugot minden művelt nyelvét elsajátította, elhatározta fényes tehetségeit a kormányoknak felajánlani. A kormány csak örülhet, midőn ily tehetsős és élőképő ifjait saját szakmájában érvényre emelhet.«

— De már, barátom, tréfa a mi tréfa, de ilyesmit teljességgel meg nem engedek.

— Jó, jó! Hívd ki majd párbajra az újságírói becsületsértési ügyben. És most induljunk!

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

A tavak mélyén.

Tavainknak és azok egyik leghatalmasabb rablójának, a *csakónak* rajzát akarom adni.

Mielőtt azonban megkísérlelném e hal ismertetését, szükségesnek tartom egy tekintetet vetni különböző tartózkodási helyeire, mivel azok nagy befolyást gyakorolnak életmódjára.

Halunk Európa legtöbb nagyobb folyóiban található, és én mégis hajlandó vagyok őt kiválólággal tavi halnak tartani, mert éppen a tavakban találja magát valódi elemében, s e szerint életének észlelete is ott nyújtja a legváltozatosabb képet. Természetesen nem szölok oly mértékekre kiterjedő víztükrökről, melyek alig, vagy éppen nem bírnak nádas, kákás partok, sekélyesebb helyek vagy alkalmas búvókul szolgáló partszakadékokkal. Az ily síma, nyílt víztükrű tavakban a csuka táplálékát keresve, kizárólag uszási képességére és éles hallására van utalva, miért is ott életét meglehetősen egyhangú »hajrá« vadászattal tölti el.

— Most úgy a kisebb, nádszegélyzetű tavakban, hol észének, ravaszságának, tapasztalatainak igen jó hasznát veszi, s épp ezért észlelete is több érdeket nyújt ott, mivel változó képek látására szolgáltat alkalmat, s maga a hely is magára vonja a természetbarát figyelmét. A mint ily tóhoz érünk, azt vesszük észre, hogy az a környező vidéktől teljesen eltérő, idegen jelleggel bír; más növényzete, állatvilága; még az onnan jövő hangok is a többi megszokottól annyira különbözök, hogy az, a ki életében először jön ily mocsárkörnyezet tő közelébe, meglepetten áll meg, mintha nem is hazájának egy vízborított darab földjéhez lépne, hanem messze idegen országba jutott volna. Még távol vannak a voltaképeni tavat képező vízszemek, sőt nem is látjuk azokat a partjaikat körülköszoruzó sűrű nádtól, *) s már a zombékos mocsárkörnyezetünk, hol a főuralom a sás- és kákaféléké. Különösen kiválnak közülök az *óra kálka* (*Scirpus palustris*, Sumpfbintse), melynek 2—4 láb hosszú, alig tollvastag, sötétzöld szálai, tetejükön gömbö alakú füzérrel, bokros kévét alkotva hajlanak alá a zombék tetejéről, mely beszöve a kis *mocsári futaly* (*Sphagnum cymbifolium*, Sumpftorfmoos) által, gyönyörű vörhenyes-zöld virágserépként tűnik föl. Társaságában csoportosan jelenik meg a *székeszöld sás* (*Carex glauca*, Graugrüne Riedgras). A *mocsári sás* sem ritka; ez három élő szára és sötét barkáival tűnik ki a többi közül. Közöttük alig mer mutatkozni egy-egy ezüstfehér levélű *terjedő füzérbokor* (*Salix repens*, Moorweide). Odább száraz és zöldellő sűrű *gyékény* (*Typha*, Rohrtolben) foglal el jókora helyet, magára emelve sötét barna buzogányait, melyeknek szárnytoveit kardforma széles levelei veszik körül. Györene egy-egy

*) Rendszerint tété- és siskanád, *Phragmites communis* és *Ph. epigejos*, Schilf.

virág is mutatkozik, mint a *gölyhár* (*Caltha palustris*, Dotterblume) *szivontókok* (*Ranunculus*) stb.

Az állatvilág itt kevésbé van képviselve. A sás körül néha egy-egy *sárszalonna* csap föl, a sás között bujkáló *vízú guvat* hallatja szavát, s a gyékény közé lapult mocsári *bagoly* suhan föl közelédünkre. Ez elhagyottság azonban csakis a tavak legszélső kerületénél vehető észre, mivel az nem bír annyi vízzel, hogy fölvehesse a tó jellemét, s mégis lentebb fekszik, hogyszen kiszáradhatna, legfőkébb száraz nyáron át képez egy része savanyu rétet, mely nagy bőséggel termi az érdes, alig használható *tavi zsurlót* (*Equisetum palustre*, Sachtelalm). Mindamellett a mocsárnak is meg van a maga ékessége, az a sok szép *kék és sárga nőszirom* (sárga vízi liliom, *Iris pseudo acor*, Schwerdtel) melyeknek gyöngye szírmu nagy virágai kecsesen emelkednek ki sás és kálka környezetük közül.

Ha áthatolunk e területen, egészen más élet vesz körül.

A sás és kálka mind inkább háttérbe szorul, a *terjedő füz* közé *csigolya füz* (*salix purpurea* Krebs-Bachweide) vegyül, lándsás levelzetű piros vesszőit magára emelve, míg odább a vizpart mellett *fehér füzűk* tűnnek föl, a gyakori nyestől elcsutkosodott butykos fejjel, s sugárosan kinyúló vékony ágakkal. A part közelében ott, hol még nem igen mély a víz, kezdődik a náderdő, a tó zöld koszorúja, titkosan susogva, szép hullámosan lengetve virágbokrétaát. Közéledünk zajára lepesenve ugrálnak a békák a vízbe, a nádszálakon föl-alá kúszó *nádi rigó* (*Acrocephalus ardoidea*, Rohrdrossel) fíradhatlanul zengi egyhangú, rikácsoló dalát, mely mégis kellemes benyomást tesz vidor, eredeti előadási modora által. A *nádi sármány* (*Cynelramus svenichus*, Rohrammer) fényes fekete bársony sipkás fejét hol itt, hol ott üti ki. A nád közül nagy zajjal röppen föl egy-egy nehézkes *hípgógó kacsca*, vagy a gyönyörű tollazatu kis *csörgő kacsca* (*Anas crecca*), lábainknál pedig ijedten menekül a sűrűbe egy *vizi síkka*. A lében egész serge a szitakötők-, szunyogok- és apró legyeknek játszadozik, fűn a magasban zsákmányra leső örvölly kereng, s megszűröl hallszik a fészkehez visszatérő *szürke gén* rekedt krekegése.

De im, a náderdő egy nyilásához értünk s ott látjuk magunk előtt elterülni a tó síma víztükrét. Itt még változatosabb növény- és állatéletre találunk; a *szárcsák* fekete serge, észrevéve jelenlétünket, a víz színe fölött félig repülve, félig szaladva menekül a közeli nádsűrűségbe. Az általuk okozott zajra fölriadnak odamerengésükből a part szélén ülő *gémek*; fűtyölve, eseregve, hápogva röppennek tova a kacsák s a sok holdnyi területet elborító víztükrű egyszerre élettelenül lesz, de csak látszólag. A víz színét nagy kiterjedésű helyeken lepi el a kis *lepese* (*Lemma minor*, Wasserlinse) apró levelével, lenn a mélyben többféle vízi növény képez egész sűrű erdőt; a *himár* (*Najas marina*, kleinere Najade) jobbra-balra nyulva, nagy mennyiségben a száraz *locsa-gaz* (*Ceratophyllum demersum*, Untergetauchte Hornblatt) bokros ágai, gyűrűs levelével; köztüktük kúszik tova a *borzas vízalgy* (*Chara hispida*, Armleuchter) sok érdes ágacskaival; itt-ott egy-egy *fogas gáláz* (*Zannichellia palustris*, Seidengras) selyemfinom zöld szálai inganak, a gyöngéd növény apró sárga virágait a víz színe fölül emelve.

És ezen sajátos, változatos apró növényzet nem teng mozdulatlan tedpedésben, hanem folyton alkot; egy helyen összeszővődve s hűzagai között ellepve a már említett kis *mocsári futaly* által, szép zöld, esalfa ingoványt képez, mely ha gondtalanul rálépünk, kéjesen ringat, himbál és eltemet, mint esalfa nő, ki hájaival közelébe vonz s vesztünkben leli gyönyörét. Talán az ily ingoványok s a holdas éjeken fölöttük lebegő ködalakok, az éji rovarok idegenszerű, de méla dongásval egyestülten szolgáltatnak alkalmat a búvós szigeték- és szirének-

ről szóló költői regékre. Másutt a növényzet viz alá rejtett titkos lugost sző, mely zsákmányra leső rabló állatoknak, különösen a hírhedt vízi zsivány-nak, a *csukának* szolgál oshajtott rejthelyül. Azonban a növényzet ott is, hol a víz mélyében vész el, s az álló vizek szokott sötétebb színén át csak alig vesszük észre, mondom: ott is, sőt még inkább ott szolgál vig, pezsgő állatvilág színhelyül. Az ágas-bogos indák között virgona halacsokák úszkálnak tova, egymással játszadozva vagy táplálékukat keresve, kövér *pontyok* nyugalomba helyezkedett gazdag tőzséreként a dolce far niente-ben kéjelegve, a vízfenék lágy iszapjába ágyalják magukat. A mélyből bronzfényű kis *compok* (*Tinea aurata*, Goldschleiche) emelkednek ki, szép vörössárga szemgyűrűik és zöldes-sárga fényes színzetük által vonva magukra a figyelmet.*) A *kárász* sem hiányzik, de kevésbé bír maga iránt érdekeltséget kelteni. Ha vihar közeledik, az iszapból a víz felszínére jön nagy számmal a kígyóra emlékeztető *csik* (*Cobitis fossilis*, Schlemmbeiser)

ezen lények között, melyek teljesen kikérültek a fölületes szemlélő figyelmét, csak úgy meg van a létért való nehéz küzdelem, mint a szárazföld hatalmas állatvilágában; csak úgy megvannak szokásaik, sajátágaik, hogy úgy mondjam saját-szerű társadalmi életük, melyben a természet által minden lénynek saját rendeltetése kijelöltetett.

Meglehetősen kiváló szerep jutott közöttük a *csukának* (*Esox lucius*, Hecht).

A csuka, emez »*édesvízi cápa*« — a mint Taschenberg találóan nevezi — már alkata által azonnal megkülönböztethető minden más haltól, mert feje rendkívül lapos s hosszú, széles szája 700 éles, hegyes foggal fegyverzett, szemei nagyok, laposak s sárgás gyűrűvel körüvezettek. Husa kemény, fehér, kellemes ízű és egészséges. Színezetét nehéz leírni, mivel az nagyon változó. Többnyire első évében fűzöld, két éves korában szürke, később sárgás. Háta sötét, oldalai szenyves vagy szürkés, sárgászöldek, sötétebb foltokkal habolva; hasa fehér, kisebb fekete foltokkal.

környező állatvilág fölött, mely rettegi, mint egy féltelmes zsarnokot.

Nem ok nélkül.

Falánksága képzeletet fölülmuló, minek természetes következménye, hogy legkevésbé sem válogatós. Nem létezik élő lény, ha ő hozzáférhet és leküzdheti, hogy meg ne támadná. A halak minden nemének kérékelhetlen üldözője és saját fajbelieit is fölfalja; a békákat is szívesen vadászza, vízi madarakat, cickányokat s más kisebb vízben élő emlősöket is megtámad, és a vidrával is bátran harcra kél. Nagy madaraknak, mint például a *hattyu*, vízben habarcsolásuk (gründen) alkalmával fejét fogja meg, s alávonva a mélybe, megfulusztja, mire számos példa van. Hasonló esetet ír le az ismert angol zoolog *Yarrell*, de egyszersmind megjegyzi, hogy a zsákmány igen nagy volt a rablónak s vesztét okozta. A tó vagy folyamban mósó nők lábát is megrohanja, sőt volt eset, hogy fürdő gyermeket is lerántott magával. A loqrégibb svájci természetbuvár *Geszner*

Egy orosz pápa kihirdeti a cári ukazát.

s nyugtalan hánykódása által elárulja azon hatást, mit rá, épp úgy, mint az *angolnára*, a légben meggyűlt villanyosság gyakorol. A vízi növények szárain, leveleik között nagy számmal tűnek föl a nagy és a közönséges mocsári csigák. A víz színéről a mélybe le egy csodás állat bukik alá, a közönséges *vízi pók*. Külsője se nem vonzó, sem valami különöst nem tüntet föl, de annál föltünőbbé lesz életmódja, szokásai által, mivel nemcsak egy teljesen vízmentes, átlátszóan finom buvárharangot sző maga körül, midőn a vízbe alábukik, hanem hasonló alkatu fészket is készít magának.

Es a nyugodt, sima, sötét vizek alatt mind-

*) E kis hal sokkal több értelmet fejt ki, mint általánosán hisznek a halakról. Dr. Glaser »*Leben und Eigenthümlichkeiten der niederen Thierwelt*« című művében írja, hogy kis aquariumában négy éven át tartott egy *compot*, mely a mint őt a terembe lépni látja, kiüri fejét a vízből, farkát jobbra-balra mozgatva úszik feléje és elveszi kezéből a feléje nyújtott tápot, rendszerint nyers lust.

Mell- és has-úszonyai vörhenyesek, hátúszonyai barnásak.

Leggyakrabban találhatók 2—3 láb hosszú, 5—8 font súlyúak; de volt már akárhány példára, hogy 5—6 láb hosszú és 30—50 font nehéz példányokat is fogtak. Az ilyenek 70—80 évesek, és Németországban »*csukakirály*«-nak nevezik. Tschudi szerint a klönthali 2640 láb magasban fekvő, és a 3398 láb magasságu thalapi tavakban nem ritkán fognak vagy lönek 12—15 font súlyúakat.

Európában, Islandot kivéve*), minden nagyobb édes vízben, sőt a tengerekben is honos, az északi jeges tengert sem véve ki. A hegyvidéken egész 4000 láb magasságig található, sőt Dél-Európában még magasabban is. Valódi kozmopolita, mely mindenütt, minden helyzetben föl tudja magát találni, s a maga módja szerint kényelmessé bírja tenni létét nemcsak, hanem érezve fölnyit, rendszerint kivívja mindenütt az uralmat az őt

*) S állítólag Spanyolországot.

írja, miszerint egy csuka egy ivó őszvérnek órával harapózott ajakába, hogy az megrémülten rántotta ki őt a vízből.*)

E cikk írója előtt beszélt el többeknek egy ehhez hasonló esetet pár év előtt *Deák Ferenc*. 1845. vagy 46-ban egy meleg nyári napon a keszthelyi esordát itatóra a Balatonra hajtották; a bika kedvet kapott a sekély langy vízben fürdőt venni s kéjézetének azzal adta jelét, hogy hozótos bojtú farkát hízogó vizslaként esővalta a vízben; egy nagy hal azt azonban zsákmányul szolgáló halnak vagy vízi kígyónak tekintve, teljes erejéből beleharapott, a bika pedig a kellemetlen

*) Ez esetet a jó öreg *Geszner* eredeti, régi németiséggel ekként írja le: »*Zu Zeiten hat es sich begeben, das einer ein Mauthier in den Rotten getrieben hat zu trinken: als nun das Mauthier getrunken, hat ein Hecht im sein unter Löffzen erbissen, also dass das Mauthier erschrocken von dem Wasser geflohen, den Hecht an der Löffzen herausgezogen, und abgeschüttelt hat, welcher von Mauthierreiber lebendig gefangen und mhey getragen wurden.*«

érzést okozó támadásra ijedten ugrott ki a partra, kirántva magával a vízi zsiványt is, mely eset utóbb hosszú, bonyolult pürre szolgáltatott alkalmat, mivel a bojtárok a 20—30 fontos halat eladták, ámde Keszthelynél a balatoni halászat püspöki javadalom, mely hasznóberbe volt adva, s a hasznóberlő pürré indított a bojtárok ellen. A kérdés a körül forgott, vajjon ezek belevágtak-e a hasznóberlő jogába, miután nem halásztak s mégis halhoz jutottak.

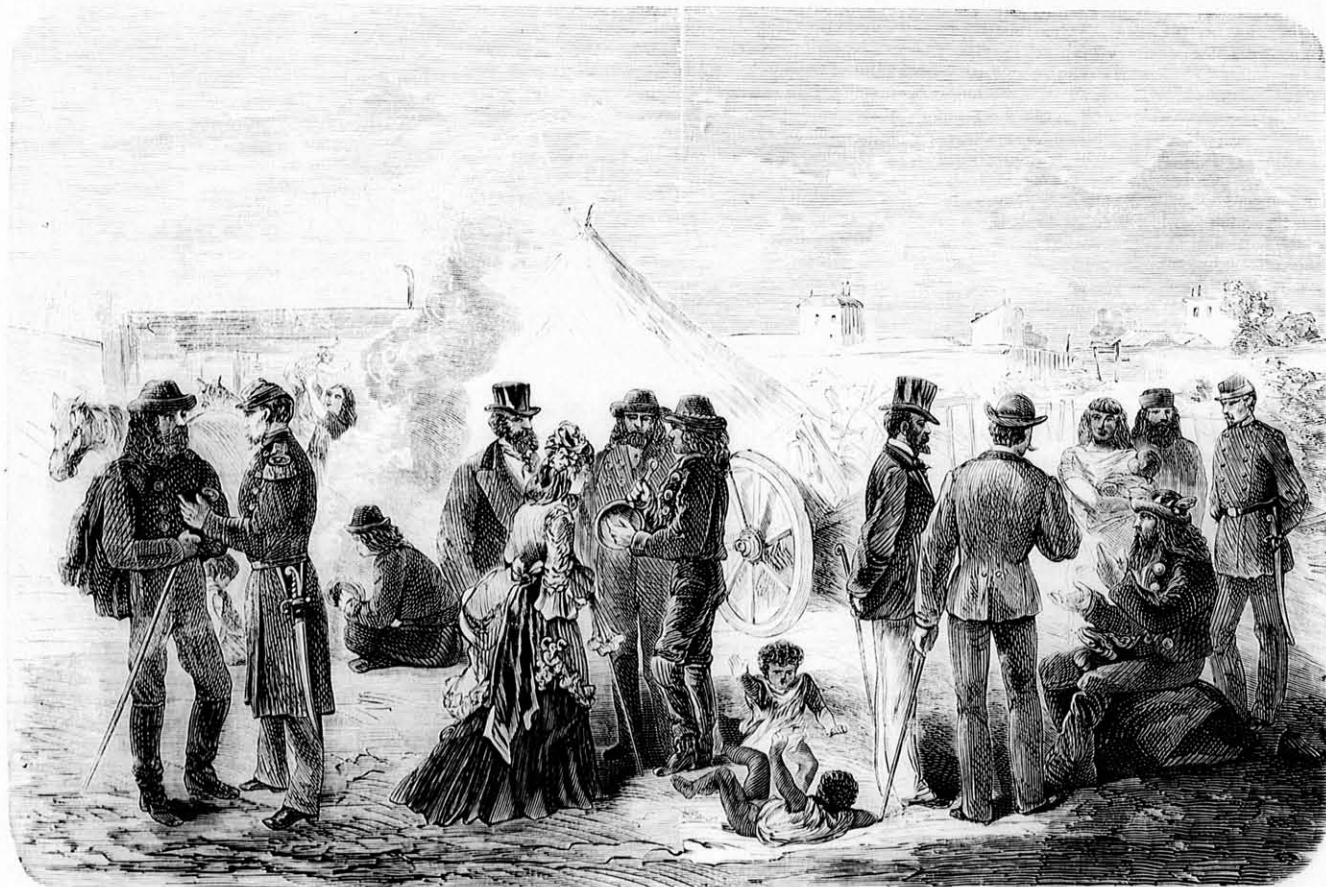
E történet előadója azt mondta ugyan, hogy az említett hal haresa volt, hanem éppen úgy megteszi a *csuka* is, nemcsak mivel ez sokkal élesebb fogakkal bír, hanem mivel sokkal makacsabb, s már egyszer megfogott zsákmányát nem könnyen eresztí el. Gyomrában gyakran találunk fiatal ludat, kacsát, vízi tyukot, száresát, siklót, békát, de varangyot nem. Többször voltam tanúja, midőn egy-egy még pelyhes fiatal kacsá csak eltűnt a vízszínről, dacára annak, hogy ily fiatal korukban nem szoktak víz alá bukni; épp ezért előbb

után visszavonul a nád közé, kémutat tesz, vagy esőndes déli órában a nap melegén sütkérezni kívánva, kéjkirándulásra indul. Ily kirándulásai közepette sem kerül ki figyelmét az alkalmas zsákmányul szolgáló állatok, s épp ilyenkor találkozik leggyakrabban a *szilksis durbanes*csal (*Gasterosteus aculeatus*, Stichling), emez ezüstfényű, alig három hüvelknyi hosszú kis virgona halacskaival, a nélkül, hogy azt bántaná. »Honnan e nagylelkűség egy ily kérlelhetlen zsiványnál?« fogja talán kérdezni olvasóm. A titok megfejtését halunk eszélyességében leli, jól tudja ő, hogy a *durbanes* megtámadva, védelméül tühegyes hátúskéit fölberzenti, s azok inyébe fúródva, vesztét okoznak; ezért nem bántja, legfőkébb egy tapasztalatlan fiatal zsivány kísérli meg a merényletet, a mi aztán rendszerint életébe kerül.

A csuka falánkságát illetőleg jól mondja Brehm Alfréd (a berlini aquarium igazgatója), hogy csakis annak lehet fogalma, ki valaha egyet tartott s örökös éhségét csillapítania kellett. Halunknak

150,000 petét találtak. Ikráját náddal benőtt sekélyes helyekre szokta letenni, s a fiatalok már néhány nap múlva kikelnek, ezek közül azonban igen sok elvész élete első korszakában. Állítólag nagyon hosszú életű. Geszner szerint fogtak egyet 1497-ben, mely kopolyujában 1230-dik évszámú bevédéssel ellátott gyűrűt hordott s e szerint legalább 267 éves lett volna; hanem valószínű, hogy az öreg jóhiszeműleg leírta azt, a mit hallott, s a mi nyilvánvalólag nagyítás volt.

A csukát már a rómaiak ismerték, de ennek dacára csak is Anonius említi, talán azért, mivel — a mint e költő is írja — húsát nem kedvelték. A középkorban más nézetben voltak, és már az I. Eduárd angol király által kiadott husárszabály szerint azon időben nagyobb értéke volt, mint a *lazacnak*. VIII. Henrik király idejében is kiváló becsben állott s ma szintén mindenütt az ízletesebb halak közé sorozzák; különösen kedvelik szardellás mártással, vagy szardella, vaj-, zsemlye- és tojásvegyítékből készült töltelékkel kísítve s tej-

Magyar cigányok tanyája Párisban.

megfejtetlen volt előttem e jelenség, míg rájöttem, hogy csuka rántja le.

Egy nagyon hiteles egyén beszélt el nekem egy száresa küzdelméről a csukával, minek szemtanúja volt a Maros-Ludas mellett elterülő tanyon. A csüdesen tovaszó száresát egy csuka lábainál fogva megragadva, víz alá akarta rántani; a száresa rémülten fölrebent, ellenét fölig kiemelve a vízből, de terhével nem bírván elröpülni, visszabukott, s e kísérletet három-négyszer ismétlé; de mackacs ellene nem engedett, s végre is lerántotta magával a tó mélyére.

A vízi állatok jól ismerik kegyetlen ellenségüket s közeledtét észrevéve, menekülnék előle. A csuka azonban tavakban nem igen kedveli a hajtóvadászatot, talán azért is, mivel üldözött prédája könnyen rejthelyre találhat a hínár között; épp ezért ravaszághoz folyamodik s lesre áll a nád közé vagy a hínár szélére, s onnan nyilsebes-séggel esap kiszemelt áldozatára. Néha egy hal-kan tovaluzódó vonalt látunk a tó felszínén; ez a csuka utjának jelzője, a mint szeronesés vadászat

már életmódja kívánja, hogy magános életet éljen, s a mint tett tapasztalataim bizonyítják, minden jókorára megnőtt nagyobb csuka épp úgy megtartja s védí saját vadász területét, mint a hogy azt akármelyik középkori rabló lovag tette.

Nagy falánksága dacára, vagy helyesebben épp ezért, a haltenyésztők jó hasznát tudják venni, s pottykás tavakban rendszerint egy pár közép-nagyságu példányt tartanak azért, mivel a pontyok lusták lévén, szívesen beássák magukat az iszapba, s kevés táplálékot véve magukhoz, csak lassan nőnek s nem hiznak, de a társaságukban levő csukák őket folytonosan üldözve, mozgásra kényszerítik, s ennek folytán több táplálékot véve magukhoz, meghiznak. Ekként viseli halunk a tavakban az egészségi rendőrség tisztét.

A csuka ívás-ideje a tavasz első hónapjaiban kezdődik, azonban hűvös időben májusig elhalad. Ez idő alatt szokott óvatosságáról teljesen megfelfedezkedik, mondhatni elbutul s könnyen fogható. Szaporasága tetemes, mit eléggé bizonyít azon körülmény, hogy egy nyolc font súlyú nőstényben

föllel leöntve. Sok helyen főzve, párolt osztriga kerüllettel s az osztriga levével öntözve készítik.

Halászati módja nagyon különböző. Fogják hálóval, vető- és fenékhoroggal (*Grundangel*), sok helyen szigonynyal, így például Erdélyben a mezőségi tavakban. Legérdekesebb a szigonyhalászat éjjel tűz mellett; a szigonyozó a part közelében nagy tüzet gyújt, s a tűz fénye után vonuló halat ügyes döfőssel szegzi fegyverére. A csukalövés legháladosabb a déli órákban, mikor a mélyből föl szokott jönni, s az ívás ideje alatt. A sport e neme ügyes lövőt igényel és leggyakrabban a svájci tavaknál gyakorolják.

Gr. LÁZÁR KÁLMÁN.

Az orosz törvények kihirdetése a nép közt.

Az orosz nép egyik kiváló jellemvonása a mély vallásosság, s ha valaki alkalmat talál, hogy valása nevében vagy hitére kötelezze őt valamire, aligha fog esalódni. A lelkészek vagy falusi pópák kiváló lények előtte, ezek személyét mindig egy-

beolvasztja a vallásossággal, s hogy egy cerimónia vagy eskü valódi értékű legyen, ahhoz szükséges a pápa jelenléte. Az orosz ígér sokszor, meg is esküszik, de aztán nem mindig ura szavának; ha azonban a pápa előtt ígért valamit azt megtartja szentül.

Van ennek nyoma nálunk is, a magyarországi oroszoknál, hol a fölfogadott orosz eszléddel a pápák előtt ígértnek szorgalmat és hűséget Ritka eset, hogy meg ne tartanak. Ha iszákos orosz legényt rá lehet venni, hogy a pápa előtt esküt tegyen arra, mikép azontúl józan életű lesz, pálinkát s bort nem iszik, akkor meg is tartja esküjét. Hanem persze keveset lehet rávenni ily esküre.

Schol sincs oly mistikus tekintély a lelkeseknek, mint az orosz népnél, a mi csak félig a vakbuzgó vallásosság kifolyása, félig pedig abból a körülményből származik, hogy a nép az irástudók osztályából csak a pápával érintkezik szabadon, s az egész világ előkelőségét benne látja összpontosulva.

Az egyszerű szegény falusi pápa ennek köszönhető, hogy olykor a minden oroszok cájra nevében is szólhat a néphez, a falusi pápákra biztatván, hogy a »cár-tya« ukázait, vagy a kerület rendeleteit a cár nevében felfalvassa a népek.

A pápa ilyenkor lóra ül, s bejárja a keze alatt levő falvakat és tanyákat. A lakosok rendszeren előre értesülnek a pápa érkezése felől s már várnak rá; de igen gyakran zaj által, vagy a község előljárásága útján gyűjtetnek össze, hogy meghallgassák a cár parancsát, mely olykor vallásbeli rendeletet is tartalmaz, minthogy a cár az orosz egyháznak is feje. A nép nem örömet látja, ha a pápa a cár nevében jön, mert azzal legtöbbször az újonczás ideje van összekötte, de azért néma áhitattal, olykor térdre borulva hallgatja a pápa ajkairól az ukázokat.

Nagyobb községekben a pápa isteni tisztelet után a templom előtt, vagy esős időben, a templomi szöszkekről teszi meg a kihirdetést. Atalában ha a pápa nem nagyon siet, a kihirdetéseket rendszeren isteni tisztelet, vagy legalább is egy rövid fölházkodás szokta megelőzni.

Magyar cigányok Párisban.

Nines tán a világnak oly cosmopolita nemzet vagy népfaja, mint a cigány. Senkire sem illeken jobban a német-költő szavai, mint a cigányra: »Ihn eugt nicht Volksgebrauch, noch Glaube: Ihn nicht Geschlecht, noch Vaterland!« Az ő hazája »széles e világ.« Hogy mennyire irtózik minden rendezett társadalmi viszonytól, mutatja az is, hogy állandó megtelepítésükre irányzott minden törekvés és fáradság nagyrészen hajótörést szenvedett kiüríthetlan nomád hajlamukon.

Előbbre tették mindig és mindenütt a nyomort, a kőzsa, de szabad életet, a rendezett társadalmi körnek s azzal járó előnyöknek. A cigány soha sem engedte magát ily szűk keretbe szorítani. Neki a szabad ég alatti tanyázás inkább nyírcse volt. Vagy ha itt-ott sikerült is a cigányt állandóan megtelepíteni, rendszeren a falvak vagy városok végére húzódtak, mintha azt akarná az által is jelezni, hogy ha már enged is a kényszerítésnek, hogy a társadalomhoz simuljon, abba egészen beleolvadni nem akar. Mintha mindig attól tartott volna, hogy e társadalom amalagmájába, megsemmisíti s egészen kivetkőzteti őt nemzeti sajátosságai és szokásaiból. Mintha egy hatalmas nemzetiségi kérdés lebegett volna mindig szeméi előtt; mintha mint nemzetnek, egyéni önfentartása lekésztette volna. Pedig ezekre gondolt legkevésbé.

Sem rendezett állami és társadalmi intézmények, sem nemzetiségi törvények nem biztosítják nyelvét, életmódját, szokásait és erkölcsét; s mégis a cigány minden államban, minden nemzet között, a hol csak föltalálható, egy és ugyanaz. A cigány egészen más eszközök- és fegyverekhez nyúlt nemzetisége föntartására, mint a többi nemzetek. Fegyverei az üst, rosta, kalapács és meszelő valának, bevehetlen várai pedig a — sátrak. A diplomáciai tulajdonokból is igen sokkal diszkoszik: a ravaszság, kétszínűség, élmesség és furfang tudvalevőleg erős oldalait képezik. Ha ezekhez hozzáadjuk még azon kereskedelmi hajlamot, melyet főleg sertések, rosz gabék és szamarak adás-vevésében tanúsít, a zene iránti főgökönyöséget s azon előrelátó tulajdonit, melynek segítségével megmondja mindenkinek a jövődőt, nem esoda, ha ily tulajdonokkall ellent tudott állani az összes civilizáció áramlatának s magát mint nemzetet konzerválhatta, ámbár ez még schol sincs codificálva.

A milyennek ismerjük a cigányt hazánkban,

olyan ő másutt is. Megtartotta ő az itt érintett tulajdonokat Spanyolországban ugy, mint Franciaországban. Ez utóbbi országnak főleg déli részén nagyon ismeretesek és el vannak terjedve a cigányok, de nagyobb részt itt is sátrak alatt laknak. Montpellier város azonban nekik egy helyet jelölt ki, melyre aztán állandólag letelepedtek, természetesen itt is a külvárosnak csak szélső oldalán.

Ezen meglepedésre nagy befolyással volt — mint a hagyomány tartja — a közélfkövő *doscarsi* kastély tulajdonosa: *Roquefeuil* marquisnak azon intézkedése, hogy minden arra járó cigány összes pereputtyával élemezést és egy éjjelre ellátást kapjon. Ennek hírért szerteszét viték a cigányok a szélsőzsa minden irányában nemzetiségbeliellőknek; minck aztán az lett az eredménye, hogy a potya élet vérmes kilátásai, mint busuhelyre, egész raját vonzották e vidékre a nomád népfajnak.

Tudomásunkra az első eset, hogy magyar cigány Franciaországban, illetőleg Párisban megfordult volna, az volt, midőn *Potikéus* — kit aztán a francia lapok »Pittakoros«-nak neveztek — zenebandája a párisi világkiállítás alkalmával elragadta zenejével a franciákat. Hogy cigány zeneiarsulataink beutazzák nemesak Európa nevezetesebb és nagyobb városait, hanem Amerikában is megfordulnak, már nem újság, hanem hogy más, sátoros cigányok is vállalkozzannak ily útra, nem igen fordult elő, legalább ugy nem, hogy tudomást vehettünk volna róla: s ime ezelőtt néhány héttel két magyar cigánycsoport lepte meg Páris.

Mi lehet természetesebb, mint az, hogy cigányaink e helyütt is a nekik praedestinált tért, a város egyik félreeső zugát választották ki tanyázási helynek. Fölütötték sátraikat a 39. számú bástya alatt, az erődítvényi árokban, közel *Batignolles*hoz s itt folytatják patriarcalis életüket. Páris sáncái között is *otthon* érik magukat; csak a hely változott, az pedig nagyon mindennapi dolog náluk. Az egyik csoport tehát itt ütötte föl főhadit szállását.

Hanem a másik sokkal merészebb volt. Formális invasiót tett a *Montmartre* tőrré, közel a Notre-Dame templomhoz s ott akarta a »prima occupatio« gyakorolni, hanem a kegyetlen rendőrség ezen invasiót, ámbár a poroszokéhoz hasonlítható sem volt, visszaszorította a város körfalain kívül levő helyre.

Sz. Gy.

A JÓ BOR.

— A mostani rosz zűret alkalmából. —

I.

»Lélek és bor két atyai gyermekek.«

Mi a bor, azt az utolsó gyermek is tudja, de hol és merre van ő hazája, azon a tudósok csak még pár éve is hajba kaptak. Némelyek azt állítják, hogy India, az emberiség e bölcsője, a legnemesebb és legtermékenyebb növények ez örökzöld kertje, szőlőföldje a venyigének, mások szerint az nem a kelet égalja alul honosult meg nálunk, hanem a Rajna vad venyigéjéből nemesült meg.

Azonban vagy öt évvel ezelőtt a német természetudósok bom-i gyűléseikben ez utóbbi állítás ellen határozottan tiltakoztak, mert szerintük a vad venyigében nincsenek meg a legfontosabb gyümölcsöző alkatrészek. És hivatkoznak Tacitusra, ki szerint a német égalj a római uralom kezdetén még oly zord volt a Rajna mentében, hogy a legközségesebb gyümölcs is alig tetengődött, már pedig a szőlőt, mint tudjuk, szelid égaljat követel; ezenfölül történeti tény az, hogy a Rajna oldalán nagybbszerű erdőirtások után, a rómaiak ültettek legelőször venyigét. Egyébiránt akár keleten, akár a Rajna oldalán szűreteltek is legelőször, mi e kérdés vitatását átengedjük a theoretikusoknak, a helyett inkább elmondunk egyet-mást Grebel T. nyomán istemek e zamatos adományáról, »melyben a gond megbetegszik, él a kedv.«

A szentírás szavai s a legrégibb okmányok szerint az első venyigét Noé ültette a vízözön után. Libanon lakói még mai nap is mutatnak az utasoknak e hegyoldal völgyében egy szőlődombot, hol Noé állította az első szőlőtűkét földbe ásta, s e hegyoldal borából még a török is minden habozás nélkül iszik. Arraht egyéni mintegy százhetven eszlád által lakott gyarmat létezik. Arguri-nak hívják, a szent Jakab-féle zárdán kívül ott az egyetlen. E falu szintén azon hírből áll, hogy Noé, midőn a bárkából kilépett, az első venyigét itt ültette el. Már maga »Arguri« annyit jelent, mint: »ő szőlőt ültetett.« Kanaánban, Ábrahám idejében a bort ez ország legnemesebb termékei közé szá-

mitották, kiviláglik ez abból is, hogy a hatalmas és jóságos Jehovának oltárán lála fejében kenyérel és borral áldoztak.

Az izraeliták Palestina elfoglalása után azonnal nagy buzgalommal fogtak a szőlőműveléshez, és a szüret náluk táncsal, zenével és énekkel általános népünnepély vala. A szőlőfűrtök akkor szerfölött nagyok és teljesek voltak, a mint ez Mózes I. könyvének tizenharmaidik fejezetéből, hol azon nagy szőlőfűrtől tétetik említés, melyet két ember vitt, teljesen kiviláglik. Betlehem környékén a tizenkét fontos szőlőfűrtök ma sem tartoznak a ritkaság közé. A venyigét legelőször a phöniciainak hozták Görögországba, innét átszarmazott Spanyolországba, s mintegy hatszáz évvel Krisztus születése előtt Franciaországba, Marseille vidékére.

A rómaiak inkább hódító, mint földművelő nép lévén, csak később fogtak a bor nagyobb mérvű műveléséhez. Lassanként egész Olaszországban elterjedt, de a görög borok azért még mindig jobb hírből állottak, és ha római költők borról énekeltek, dalaikban rendszeren a cyprusi és chioszi zengett. Nagybbszerű ünnepélyek alkalmával ez utóbbi szerepelt a nektár név alatt, melytől a rege szerint az istenek úgy becsiptek, hogy a legnagyobb botrányokat követték el a földön.

Horac, ki a régi költők között a különböző borok finom sajátosságait legtalálébban önté dalba, ugy látszik, kortársai között legjobban tudta, hol terem a jó bor. Chiosz szigetén leginkább a mestait magasztalja: Archipelegusban a samosit, tenedósit, cyprusit és kréait, de legnagyobb tüzelt a campani, gaurani és falerna borokat zengi, melyek lehetőleg költői szellemének nem egyszer köleszőntek ruganyosságot. Julius Caesar is a falerna borok adta az elsőséget, miután római diadalmenete alkalmával a népek száz hordó falerneit és ugyanannyi chiosit ajándékozott. Diodor szerint egy korsó falerna száz denárból került.

Virgil a rómaiak verőfényes napjaiban második könyvét »Georgiká«-t a szőlőt ültetéséről és műveléséről írta, és Columella csaknem vele egyidejűleg, kitűnő munkáját a földiparról. Ez utóbbi szerint a római birodalomban a szőlőt öt különböző ültetési módjáról tesz említést, a szerint, a mint a venyige fához, lugoshoz, magas vagy alacsony karóhoz erősítetik, vagy minden támasz nélkül a földre fektetetik. Az ültetés e módozatai részben még maig is föltalálhatók Olasz-, Francia- és Németországban.

Tacitus szerint a németek a rómaiaktól tanulták meg a szőlőművelést. Bizonyítják ezt a vincellérek latin eredetű technikai kifejezései. Domitian császár minden római tartományban megiltotta a szőlőművelést, eskakis Probus császár alatt, Krisztus születése után 282-ben, lett ismét megengedve Spanyolországban, Galliában és Britanniában. O volt az, ki a Rajna és Mosel partjain a szőlőt legelőször meghonosította. Száz évvel később már Ausonius »Mosella« című költeményében magasztalja a Mosel vidék szépségeit, összehasonlíja szőlőföldjét Bordeaux-val, miután itt is, ott is a hegyeket venyige borítja. Fortunatus Venantius, a poitiers-i püspök és költő, szintén a rajnai és moseli borról dalol, és a Merovingek alatt már északi Németország felé is terjeszkedett a szőlő művelése.

A középkor legrégibb okmányai két borfajt különböztetnek meg. Az egyik a francia, vagyis a vörös, a másik a hunn, vagyis a fehér. Ez utóbbi a hunnoktól kapta nevét, de a borfaj első meghonosító nem a hunnok, hanem a magyarok voltak.

A francia, vagyis vörös faj napjainkban is a fűszerepet viszi a Mosel és Rajna partjain. Nagy Károly honosította meg legelőször Rüdeshaim vidékén. Atalában e nagy fejedelem igen sokat tett arra nézve, hogy Németországban a szőlőművelés minél jobban elterjedjen, és szigorú rendelkezet adott ki, hogy a királyi javadalmak hegyoldali szőlővel ültetessenek be. Geibel gyönyörű költeménye nagy Károlyról, melyben a rüdeshaimi neki köszöni, csak a néprege költői földalozása.

A szőlőművelés körül különös érdemeket szerettek a szerzetesek, nevezetesen a benecsek. Ok irtották az erdőket és szarították ki a moesárokat. A Rajna oldalán templomok, zárdák és apátságok keletkeztek. Szőlő korszorúta halmokat tükrözött vissza a felsőes folyó háta: a szent helyek köré gyűlt az eddig szétszórvá élt nép, és ott, hol Caesar idejében bívalyok és bölömbikák ordítása hangzott, most a harangok érenye és a vincellérek vidám dala zenge. A rajnai borok nem sokára oly hírnévre tettek szert, hogy Spanyolországba és a kanári szigetekre is innét hordták venyigéket.

A festőleg regényes Rajna bércének koronája a Johannisberg. A bor, mely ennek oldalán terem,

a borok gyöngye, királya. Diplomáciai ebéd e nélkül nem történhetik meg. Jóságát és hírét hirdetik a mesés árak. 1781-ben egy angol harminckét akóért 500 Luisd'ort fizetett. Már a múlt században harminckét akóért rendszeren három-négyezer forintot adtak. Most egy palaek johannisbergi tíz forint. Eddigleg legtöbbet fizetett még Rothschild báró. Beszélők, hogy ez évek óta az elhunyt Metternich hercegtől minden évben két fuder (hatvanégy akó) johannisbergit, hatvanézer forintért vásárolt. Johannisberg hajdan a mainzi érseké volt. Sok gazda után a francia forradalomban Napoleon Kellermann marsallnak adományozta. Most évek óta Metternich hercegé.

Csehországban a szőlőművelés csak 1348-ban, IV. Károly császár alatt kapott lábra. Itt a szőlők tizenkét évig adómentesek voltak, minek folytán Prága és Csehország több vidékén oly virágzásnak örvendett a szőlőművelés, hogy nemcsak Morva, de Szászország szükségleteit is innét fődték.

A Rajna mentében már a XVII-dik században sokkal jelentékenyebb volt a bortermelés, mint korunkban. Guicciardini szerint egyedül Mainz környéke évenként hatvanézer fudert szállított Németalföldre. A borok ára természetesen akkor nagyon esekély volt. 1344-ben egy fuder rajnai bor négy forint, 1447-ben tíz forint, 1527-ben hét forint, sőt a mainzi krónika szerint egy hordó ára tizenhat forint volt.

A XIII., XIV., XV. és XVI-dik században mily általános volt a bortermelés, bizonyítják a nagyszerű urasági és papi pinék az azon csaknem hihetetlen mennyiségű borfogyasztás, mely a középkorban általában napirenden volt. Nemesek a nyilvános templomi ünnepélyek, névnapok, menyegzők, keresztelők, halotti torok, viadalok és békekötetések, hanem egyes magánalkalmak, mint például eladási és vételi áldomások, nagyszerű borivással ünnepeltettek meg. Az áldomás ma is szelvényes gyakorlattal a magyar nép körében. Hajdan a községi tisztviselők, erdészek, tanácsbeliek, sőt a mezőpásztorok és éjjeli őreik beiktatásánál is határozottan elő volt írva, hány palaek bor ivandó meg a község kontójára. A legkisebb tétel négy palaekot rendel egy személyre, mely azonban néhol tíz palaekra rüg. Azért éppen nem lehet esodálni, hogy a régi tanácsbeli jegyzőkönyvekben ilyen határozatok is olvashatók: az x—i tanács 1663. október 9-diki határozata szerint Ewald György tanácsbeli állatias részegeskedése folytán 20 tallér lefizesésre ítélték; és ugyanez a tanácsbeli 1663. év március 11-kén egy határozat által, mely szőlő vala ekképen: smértéketlen és telhetetlen iszákosság és ebből folyó szerfölött állatias élete, valamint az által, hogy a nastáti busam annyira leitta magát, hogy bestiaként hurcoltatott körül, a tanács kebeléből kitaszították.

Minő pazarul bánták apának a borral, erről a krónikásokban tömördek adatot találunk. György, a yorki érsek beiktatása alkalmával 1470-ben egy nagyszerű vendégséget adott, melynél ezer szolga, 62 szakács és 500 kuka volt elfoglalva. Megittak ez alkalommal 320 tonna sör, 104 tonna bort s egy nagy akó esemegebort. Oránia Vilmosnak Anna szász hercegnével való egybelelékor a menyegzői ünnepélyen 5500 vendég volt jelen. Megittak 3600 akó bort, 107½ rajnai fudert és 1600 hordó sört. Midőn a landsluti herceg nőül vette a XV-dik században Hedvig lengyel hercegnőt, lakodalma 77,966 aranya került. Megittak 170 hordó landsluti, 200 hordó külföldi és 150 hordó olasz bort. Egyébírát a germánokat már Tacitus páratlan nagy ívóknak mondja, kik a kancsó mellett nemesek vagyonukat, de személyes szabadságukat is beitták. Európában a legelső ívók a trieriek, velük még a magyar korszak sem versenyezhetnek. Trierben még ma is vannak ívő-egyletek, melyek a legjobb ívókat elegáns diplomák által tüntetik ki. Ez egyletek szerfölött régiék, s már nagy Károly szükségességnek találta az általános iszákosságot s az úgynevezett »Trinkbunderschaft« betáitani; azonban a szakások és erkölcsök itt is hatalmasabbak voltak a törvénynek, mert ez egyletek mai napig is főmáinak.

CSEKÁSSI JÓZSEF.

A nadály.

Úgy hiszem, hogy kevesen vannak, kik előtt a nadály természete s külseje, sokszor kellemetlen oldaliról ismeretes ne volna. Nem is annyira a nadály külsejét, mint inkább életmódját s azon fontos szervét igyekszem megismertetni, mely miatt a nadály oly keresett, s az orvosi alkalmazásban oly fontos szerepet játszik.

A nadály alakjára hosszas, összenyomott, teste két végén keskenyebb. Bármily undoknak látszások is első pillanatra, csak jobban megnézve láthatjuk födszét, ama narancs-sárga szalagokat, melyek teste mindkét oldalán lefutnak, és oly ékesen tűnnek elő teste barna talaján.

Az orvosi nadály nálunk erdős helyeken, posványok s álló tavakban található, mely vizek már milliórd állat királyságát képezik, s éppen ezen vízi állatok társaságában érzi legjobban magát. Többször látjuk fel-feljönni a víz színére, hogy a külvilág mikénti állásáról tudomást szerezzen, s ismét eltűnik kedvelt társaihoz, a víz fenekére. Gyakran látjuk őket augusztus és szeptemberben a partra kijönni, hogy petéiket lerakják, melyeket hogy a külvilág behatásai ellen megőrizzenek, szép barna burokkal vonnak be, s az iszapba rejtik el, biztos hely az újszülöttek számára, s mutatja anyai gondoskodásukat.

A nadály teste számtalan gyűrűzetre van osztva 90-től 95-ig, s ez teszi leheltségessé azon sokféle mozgást, melyet végre visz. A természet arról is gondoskodott, ha az állat szárazon jár, s ellátta egy szívó tálcával, mely mozgási szerveit pótolja, melylyel a tárgyakhöz odatapad, s számtalan darabra osztott testét könnyen húzhatja ez után. Ez habár nem oly élnék mozgás, mint más vízi állat, de a nadálynál, melynek nem kell oly gyakran tápanyag s e végett annak gyakori keresése is szükségtelen, elégséges.

De nézzük legfontosabb szervét, mely miatt oly nagy alkalmazása, s mely leheltségessé teszi, hogy a bőrön keresztül kedvelt tápanyagához, a vérhez jusson. A nadályt e tekintetben bővebben megáldotta a természet, mint más szárazföldi állatot; ugyanis három állkapocscsal fegyverezte föl, melyek sarló-idomulag domborult lemezekből állanak, s háromszögben egymás mellé vannak illesztve. Ezen chitin állkapocscsal domború része fogakkal van ellátva, s pedig fokozatosan különböznek nagyság szerint egymástól. Egy állkapocsán 90 fog van, s így 270 foggal bír. Ha most az állat útát akar magának törni a vérhez, erős izmok segítségével mozgásba hozza függőlegesen; így erőnek enged a bőr, s pár perc alatt el van érve célja: vért izlelhet. Innen a háromszögű seb, melyet a nadály szívása után látunk.

Föltűnő, hogy jóllakása után ily kis állat teste ötször mulja fölül előbbi súlyát, oly sok vért képes felszívni, míg a legnagyobb évöknek csak pár font különbség mutatkozik. Bélesatornája az, mely leheltségessé teszi ily tömördek tápanyag fölvevőjét. Bélesőve egy tágas csatorna, melynek oldalaiól fodrozott erszények nyulnak ki, s így majd egész belseje bélesőből áll, s ez elég tágas kamra arra, hogy egyszeri jóllakás után évekre is ellássa magát tápszerrel.

Erzelmek semmi esetre nem bántathatják e városzót, mert azok kiindulási pontja, a szív, hiányzik, s csak egyes erek pótolják a hiányt. Ekkép gyakran megtörténik, hogy az állat nyugalmában fölmozgatják, s mozgásra kényszerül; mert a fölmozgató erő hiányában megáll keringése, s teste mozgása által kényszerül azt ismét megindítani.

Az orvosi nadálynak számos faja ismeretes; ilyen a lónadály (Hemipis morax), mely sokkal nagyobb az orvosi nadálynál és elhagyott posványokban él. Az korántsem igaz, mit a köznép tart róla, hogy az emberbe ragadván, annak vért kiszívja; veszélyes azonban akkor, ha ivásközben szájába jut. A műtéri vagy német nadály (Hirudo germanica) Ausztriában s a szépségi tavakban találtaik; orvosi alkalmazása nincsen.

Midőn a kelet-ázsiai expedíció a »Novarra« nevű hajón földkörüli nagy útjára indult, hogy a különböző országok partvidékeit, az állatország lakóit, szóval typosokat vizsgálják, ráakadtak a nadályokra eddig nem ismert fajára, az ugró nadályra, melyre Frauenfeld lett figyelmes, ki Ceylon szigetén kiszállt, annak öserdeit megnézte. Ott látta, hogy a fák s bűzötök lombjairól ily piócák ragadozó állatokként leskelődnek, hogy az arra menő állatok vért kiszívják, sőt az embert is megtámadják. Ez az egyedüli faja, mely a szárazon, fikon él.

A nadálynak víze s levegőre egyaránt szüksége van, de éjjelenként szeret kiüszni. A szép idő iránt van érzéke, míg kellemetlen időkben elhúvik a telen az iszapba furja magát. A bekákra valódi hajtóvadászatot tartanak, s annyi ragad ezekre, hogy néhány pillanat alatt csak a esontja marad.

Mindenki tudja, hogy vérgörszük ejti ez állatokat foglyul, mert csak meztől kell oly vízbe állani, hol piócák vannak, s azonnal ráragadnak a lábára, honnan kézzel szedik le. Franciaországban Braine vidéke nevezetes pióca-szállítmányairól.

Számos ember van, kik egész napokon fogdoszák őket. Ez emberek sápadtak és korán elhalnak, miután minden nap sok vért vesztenek, mert olykor (kivált nyáron, mikor a nadály mélyebben tanyázik a vízben) egész nyakig bemennek a mocsárokbá. Franciaország nyugati mocsáiraiban mindenütt sok a nadály, s ezek halászati joga a községeket illeti.

Nálunk Magyarországon is általános a nadály a mocsáros vidékeken, de nem tűnek vele elégnél kereskedés, pedig kapós portéka. Mindazonáltal azon 3 millió frank árúból, melyet évenként Triesztből visznek Spanyol- és Olaszországba (hol eskőn egészen kiveszett a nadály), a legnagyobb részt Magyarország szolgáltatta.

Anglia: Norfolk, Suffolk, Essex és Kent grófságokban üz nagyobb mérvű piócahalászatot, de korántsem akkorát, mint Franciaország. Párisban sok piócató van, s Gentillyben egy nagy nadályintézet, óriás medencékkel. Oroszországban szintén sok a nadály.

Azonban Ausztrália a piócaik igazi hazája, s utóbbi időben milliókat szállítanak onnan mindenfelé. A Nilus környéke szintén piócatelep.

H. B.

Vegyes közlemények.

— (Egy-évi önkénytesek a közös hadseregben.)

Statisztikai kimutatás szerint a hadseregbe 3585 egy-évi önkénytes lett besorozva. Ezeknek háromötödrésze a gyalog-, vadász- és lovascsapatokhoz, és kétötödrésze a technikai hadosztályokhoz, úgy mint tüzéség, mérnöki és utászkarhoz osztattak be. A szeptemberben tartott tartalékos tiszt vizsgálatra 296 önkénytes, többnyire technikusok jelentkeztek. Azon rendelt, mely szerint sikerrel lettek vizsgálat alá a déura csak azok voltak tisztekké előléptethetők, kik 600 ft évi járadékot tudnak kimutatni, hír szerint közös hadügyminiszteri rendelettel megszüntetett.

— (Guano-barlang Esztergom mellett.) A barlangok látogatói előtt ismeretes, hogy nincs barlang, a melynek előcsarnokában ne tanyáznának denevérek, és a hol a halomra gyűlt hulladékokkal ne figyelmeztetné a látogatót, hogy a barlangot talán már századok előtt választották lakhelyül. Ezért valahányoz egy új barlangról tesznek említést, nyomban várhatjuk, hogy a barlangban levő guanót is fogják elegetni. Ilyen guano barlangról irnak most a lapok, melyet Esztergomon fölül Lábatlan és Turdos közt a palamészben találtak. A guano ebben a barlangban, mely egy negyedórai járásra nyulik be a helyiségre, néhol 6 láb vastagságban földi a barlang alját. A vegybontás ezt a guanót ha nem is tüntette föl oly jó trágyának, mint a valódi guanót, de azért a jobb trágyák közé sorozta. Nedvesség sokkal több van benne, mint a guanóban, mert száritás által 31 százalékot veszített súlyából. Elégetve 7.5 százalék hamut hagy maga után, melyben a vegybontó 1.391 phosphorsavat, tehát 18.6 százalékot talált. E nagy phosphorsav tartalmánál fogva a denevértárgya az erősebbek közé sorozható.

— (Stanley úr.) Livingstone megtalálója, szerződési ajánlatot kapott Amerikából, hogy tartson ott föl-olvasásokat afrikai útjáról s Livingstone megtalálása felől. Ezért ígérnek neki 100,000 forintot.

— (A »Times« nyomdai kiállításáról) emez érdekes részleteket olvassuk: »A gép, mely ez óriási lapot nyomja, legnagyobb sebességgel mellett 17,000 példányt állíthat ki egy óra alatt azon számtalan javítások következtében, melyeket a Walter-dynastia, a »Times« első alapítója, a gépen eszközöskébe vett. Roppant ollyne e gépek, hogy két mérföld hosszú papírzalagokat használ a nyomásnál, melyek ha elfogytak, gépezet segítségével újabb tekercsekkel helyettesítenek. Középséges gyorsaság mellett 12,000 példányt állít ki óránként a gép, még pedig rendszeren elmozdít és összehajtva.

— (A német kivándorlók Amerikába) naponként óriási mérvet ölt s hiteles adatok nyomán a jövő év elején kétannyit fog tenni a kivándorlottak száma, mint az év elején volt. A kivándorlók zömét általában a katonaságtól felő fiatalság képezi, s minthogy a hadügy első körjegyzeke hatástalannak bizonyult be az áramlat ellen, újabban egy még szigorúbb körjegyzeke becsatottat ki, s ezenkívül külön fölügyelő személyzet állítottat föl.

— (Gyémántmészák a hembuy hazájában.) Kaliforniaiban egy idő óta napirenden van a lumbag azon neve, hogy esalók elhitetik a közönséggel, miszerint ők gazdag gyémántbányákat fődték fel. Így legújabbban egy társulat alakult, mely egy kiállítás rendezett Arizona és Új-Mexico táján talált gyémántokból, és most 10 millió dollár tökével megindítják a vállalatot. A vállalkozók nem is szóltak még arról tüzetesen, hogy hol vannak ama dús bányák, és máris eladtak 1½ millió dollár értékre szványeket. A társulat arizonai ügynöke azt írja, hogy minden 43,000 négyzet lábnyi területen két millió dollár értékű drágakövet találni, és csak egy lábnyi mélységre kell ásni. Eddig 260 területet vett, és

e számítás szerint ott 520 millió dollár értékű drágakő-készletre lehet számítani, feltéve, hogy csak egy láányi mélységre érnek. Alig hogy ennek híre elterjedt, már több egyén jelentkezett, a ki mind magat állította ama bányák fölfedezésének. Mindegyik ezen egyének közül már gyűjtött maga köré társakat. Egy más egyén meg azzal boldogult el sok könnyűhívót, hogy Louisiana és Új-Mexico között vagy száz francia telep dúsgazdag drágakőbányákat fedezett föl és nagyszerű kincseit egy földrengés következtében elvesztette részben, részben aláírta, és hogy ők ezen kincsek lelhelyeit tudják.

Hirek.

— (A honvédménház megnyitása) vasárnap volt. Éppen most egy éve tértek le alapkövét a fővárosi polgárság nagy részvétel mellett, s lapunk bemutatta a kegyelest által emelt e köztünetnek mind rajzát, mind pedig alapkövetőtelének ünnepélyét. A közönség részvételét most is tömegesen nyilatkozott. Reggel a színházban volt a gyülekezet, honnan díszes menetben történt meg a kivonulás a soroksári-út legvégén levő intézet-hez, melyet Döczér építész buzgalma oly gyorsan létesített. A menetet Nagy Jenő vezette, s ott voltak a szintén akkor lefolyt országos honvédegyülés tagjai is, köztük elnökök: Gáspár András. A menet élén régi céhszások lohogtak. A tömeg félkörben állt az épület körül, melynek homlokzatán a fölirat olvasható: »Az 1848—49-diki rokkant honvédeknek, halás elismerésül a nemzet egyesül. Azonkívül az épület többi részén azon megyék címerei láthatók, melyek leginkább fölkarolták a honvédménház ügyét. A ménházépítő bizottság farhadatlan elnöke: Vidacs János kélpéven az erkélyre, meleg köszönetet mondott mindazoknak, kik e nemzeti célra adakoztak. A beszéd után átadta a kulcsot Gáspár tábornoknak, ki reményét fejezte ki, hogy a nemzet áldozatkészsége ezennél is támogatni fogja az intézetet. Majd Felek Miklós, a nemzeti színház tagja szavalt a el nagy hatással Bajza »Apotheosis-át és »A hadi becsület-t. Ezután Boldog Lajos pesti polgár az építést üdvözlö. Végre a menhely első lakója is kérte a kegyelest pártolást. E közben a tömeg gyakran eljött, a jelenlévőket és Kossuthot; aztán pedig megtekinték az épület helyiségeit, melyek az egészség szempontjából igen celszerűen vannak beosztva. Az egész épület 74,627 frtból került, s begyűlt adakozás után 93,336 frt, s ekkép alapítóke csak 18,709 frt van, melynek kamatjából 3 rokkantat lehet tartani. Az intézet nyolcvan rokkant befogadására épült. Ezenkívül van még vidéki takarékpénztárakban is 6212 frt. Egy-egy rokkant ellátása évenként 300 frtból van megállapítva. Az épület külső felébe egy márványtáblát helyeznek, melyre a ménház története, Vidacs János és a bizottság kilenc tagjának neve lesz bevésve. E célra Németh Albert 100 frtot adományozott.

— (Pályázat történelmi festményekre.) A közoktatásügyi miniszter következő pályázatokra hívja föl festészeinket: Azon szándékotl vezéreltetve, hogy Magyarország történelmének legdicsőbb eseményei s mozzanatai hazai festészek eseteti által alkotott művekben örökíttessenek meg, s ezáltal egyúttal hazai festészeinknek alkalom nyitassék magasabb körű és fokozottabb tevékenységet tanúsító nagyobb művekkel a közönség elé lépni s a létesítendő művekkel középületünk belső-díszítését járulni, nagyb mér-tű történelmi festményekre pályázatot találtam hirdetőndök. Az első pályadíj kétszáz arany, a második száz és a harmadik ötven arany, mely jutalomdíjak a képzőművészeti tanács szakbizottságának bírálatára alapján a legsikrültebb három pályamű szerzőinek fognak kiadni. A tárgy a művész szabad választására bízatik, oly megszorítással azonban, hogy az csakis a honi történelemből vétethetik. A beküldendő pályaművek vagy kész képek, melyeken a főalakok legalább is fél ember nagyságúnak, vagy vázlatok lehetnek; ez utóbbiaknak olajban vagy vízfestéssel festett, legalább 3 bécsi láb széles és megfelelő magasságúnak kell lenniök, a részletes kivételre nézve pedig lehetnek teljes kész művek is; okvetlenül megkívánatik azonban, miszerint oly mérvben bevégezettek legyenek, hogy a szándékotl színházat, a művek kompozíciójában rejülő szellemi súlypontját s az illető művész műtani (technikai) képzettségét tisztán megítélni lehessen, és hogy már a vázlatokban a hor kiütközésére és a fajkülönbség jellemző vonásaira irányzott alapos tanulmányoknak az alakokban, jelmezekben és környezetekben világos nyoma legyen. Az ügynevezett történelmi genre teljesen kizáratik a pályázathól. Fölhívom egyúttal a pályázni ohajtó művészeket, hogy pályaműveikhez csatolnandó levélükben nevéket, lakhelyüket s a mennyiben nem kész művel pályáznak: színvázlatok nagyban kivételre vonatkozó szándékukat (vajjon falfestményekre, vagy olajban kivételre terveztek-e?) szabatosan kijelentsék; a pályaműveket és leveleket pedig 1873-dik év január 31-éig,

mint a beklüds zeros határnapjüg a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterünhöz cím-zve, a magyar nemzeti muzeum irodájában adják át. A kiszabott határidőig beérkezett pályaművek, mielőtt a bíráló bizottság tisztában eljárna, negyven napig a magyar nemzeti muzeum képtárában közszemlélre fognak kiállítatni. Ha a pályadíjnyertes színvázlatoknak nagyban kivétel a bíráló bizottsági javaslataira elrendelendőnek találásom, az ezért járó tiszteletdíj külön alkú tárgyát képezemü, megfogyzván, hogy ha falfestmény tervezetnek, a megállapított tiszteletdíj egy része a nagy színrajz (carton) elkészítése után, a végjárdóság pedig csakis a fal-festmény teljes kivétel után fog kifizetettü. A jutalmazott pályaművek színvázlatai az ország tulajdonává válnak, s azokról a körülményekhez képest esetről-esetre fogok intézkedni. A nagyban kivitt teljes képek a pályadíjak kiosztása után, a mennyiben államköltségen meg nem vétetnek, s szerzőknek visszaszolgáltatnak. A sokasítás joga, ha ezért a művész esetről-esetre külön meghatározandó kárpótlásban nem részesül, a művészt fogja illetni. A külföldön tartózkodó magyar művészek által beküldött pályaművek vám- és szállítási költségei esetleg államköltségen fognak megtérítetü.

— (A budai Mátyás-templom tornyának) stíl-szerű újítását vette célba az új közoktatásügyi miniszter. Jelenen a torony got stíljűleg egyáltalában őszhangban nem áll födelének, mely a toronyfalakat sem védi eléggé meg az idő viszonyosságai ellenében, kívánja helyreállítatni a műemlékek országos bizottságnya ajánlataira. Mátyás király koronázási temploma egy történelmi, mint művészeti s műregészeti szempontból a stíl-szerű újítás kiváló mérvben megérdemli; miért is a miniszter annak pontos méreteken alapuló fölvételét el is rendelte.

— (Az operaszínházat) a tavasszal kezdik építeni a Károly-kaszárnya országuttra néző részén. Tágas és jó hely ez, melyhez aránylag legutjánabbban lehetett jutni. Az ideiglenes népszínház az István-téren mar tető alatt van, s okt. 26-kán nyílik meg.

— (Halálhíradás.) Walltshühnig József, finnei községi képviselő és a finnei ipar és kereskedelmi kamara tagja, ki mindig lelkesen védte Finnének az anyaországához való visszaszótalását és meg egy ízben mint küldöttségi tag jelent meg Budán a visszaszótalás sürgetésére, szept. 23-kán 66 éves korában elhunyt.

— (A temesvári történelmi és régészeti társulat) szept. 23-kán rendkívüli választmányi ülést tartott, melyben vidéki kirándulások s azokra vonatkozó érdemleges körülmények megvitatása, a társulati hív. pécsett címérszékének meghatározása, a szükséges könyvek beszerzés s egyéb irodai költségek földözésére megkívánató budget megállapítása végett albizottság küldetett ki. Addig, míg a társulat önálló közlöny kiadni nem képes, a társulati ügyek közlésére a temesvári magyar és német napilapok, nemkülönben a »Történelmi Adattár« szerkesztői kérétek föl. A társulat — hivatásának mindkét irányában — népszerű történelmi és régészeti nyilvános előadások által is akarja tüzetesb tudományos munkálkodásához az alapot megvetni, és a tagok közül többen fölválaszandó irodalmi műveleteket is jelentettek már be a tükárnál.

— (Zichy Mihály) festész hazánkfa jelenleg Londonban időzik, hogy a walcsi herceg meghívása folytán ment. A jeles művész kirándul az utazás koronázások vadászataira Skóthorba, s e vadászalkalandok örökíti meg a herceg számára genialis esete.

— (A román nők) jövő évre, midőn az erdélyi román nép- és irodalomművelő társulat Déván évi közgyűlést tartandja, úgy nő munkából álló kiállítás terveznek a dévai román templom javára. E tekintetben szeptember 7-kén Déván gyűlést hívtak egybe, melyen az igazgató-választmány kinevezetett s az elnök Dunka Konstantin bízott meg, hogy a magyar birodalomban lakó román nékhöz fölhívást intézzen a kiállítandó tárgyak beküldése iránt.

— (A Gellérthegy beültetését) októberben megkezdik. A kormány e célra a maróthi uradalomból 20,000 esemetét ajándékozott. Azonkívül még 600,000 darab kisebb növényt fognak beültetni, ezek között szép utakat hgyván. A fog felső részén egy cisternát ásnak, mely Dunavízzel fog elláttatni az új növények öntözésére.

— (Diphtheritis.) Bongardról (Erdély) írják a »Herm Ztg«-nak, hogy ett e veszélyes betegség, mely a megbetegedés után meggyedik napra halalt von maga után, nagy mérvben dühög, és senkinek sem jut eszébe a vész terjedését meggátolni, a gyermekek nem különítetnek el a betegektől, és minthogy a betegség ragadós, tömegesen elhalnak. Ha valaki inti a lakosságot, hogy a gyermekekre vigyázzanak, akkor kinevetik és azt mondják, hogy az ember éllete isten kezében van. Szeben környékén a ragályos vész általában igen el van terjedve, a nélkül, hogy a rendőrség részéről valami történék.

— (Henrik főherceg.) ki házassága miatt elvesztette az udvar keyét, egy bécsi lap értesítése szerint,

altábornagyi rangját visszakapta. Közbenjáró, mint mondják, a szász királyi család volt. Henrik főherceg, ki jelenleg Tirolban lakik, egy pár hét múlva visszatér Ausztriába.

— (Fiume domborművi látképe) készíti Mayer tanár a bécsi világkiállításra, s már legnagyobb részével el is készült. Képelje el az Olvasó, hogy Fiume városa úgy, a mint áll: köz- és magánépületeivel, templomaival, kertjeivel, domjaival, kikötőjével, hidjaival stb. valami varázsköz alatt, egyszerre oly törpével lett, mint valami liliputi világnál is kisebb hazából való volna, s meglesz körülbelül a kép. Látható ottan minden egyes ház természetes alakjában, színében, ablakjaival, oszlopjaival, tornyaival, erkélyeivel, ajtóival, kéményeivel stb.: a házak mellett kertek, az egyes fak és farsoprtok mind (festett szávaesből) mesterségesen utánozva egy alakra, mint színe nézve; a kerítések mesterséges köhomokból lesnek falazva, az egyes sziklatömegek leletből híven utánozva törmelék által; a pályaudvar siveivel, továbbá a viadukt Fiumarim átmenő vasúti és közhid egész a részletekig kidolgozva, utóbbi kettő érből készítve. Nem fognak továbbá a molok és az álló és leendő kikötőgat sem hiányozni lámpáikkal, oszlopaikkal stb. Maga a tenger felszíne pedig egy kékes acélsodronyú színtisztevet által lesz jelezve, míg azon keresztül a kikötő különféle mélységű feneké lesz látható.

Előfizetési fölhívás. Közéledvén az új évnegyed, figyelmeztetjük t. előfizetőinket megrendelesek mielőbbi megújítására. A »Hazánk és a Külföld« nyolcadik évfolyama telik le a közéledő évnegyeddal s ekkép nem szükséges bővebben szólni lapunkról, melyet ismer a nagy közönség és föltonosan a legkiválóbb irodalmi erők támogatnak.

Lapunkat a tartalmasság, díszes kiállítás és oleosság egyformán ajánlják. Figyelmeztetjük azonban az olvasót azon kedvezményre, melyet a »Hazánk s Külföld« nyújt egész éves előfizetőknek, kik az előfizetési ár mellett csupán 30 krnyi esomagolási díj beküldésért az utolsó évnegyedben mindig díszes jutalomképben részesülnek. Az új előfizetők pedig a régibb, igen pompás színnyomatú jutalomképeket kaphatják meg 1 frtjával, és 30 krnyi esomagolási díjjal.

Az előfizetési föltételek: egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. Ez összeg az »Athenaeum« irodalmi részvénytársulat kiadó-hivatalába (Pest, barátok-tére 7. sz.) küldendő.

Szerkesztői üzenetek.

— A »Plegória és az arabnádok« dalai elmaradnak, de a »Próbát« közöljük. — »Kohorszások.« Nem jönek. — »Buda II. P. Adattár« az egyiket, de a másikat nem találjuk; átadában sok kellemetlenséget okoz a használhatatlan kéziratok visszakövetése. Raktárt ezéknék nem tarti atunk, és sietünk megsemmisíteni. — »A halász-barok.« A közlhetetlenek közé soroztuk. — »A folyondár és a bukja« Gyermekeknek is badar mese. — »Baromszba Anna« érdekes levelét közölni fogjuk legközelebb.

TARTALOM.

Cikkek: »Hunfály János.« — »Fohászközlés.« Gáspár Ivárotól. — »A pártfogott.« (Eredeti beszéd.) P. Szathmáry Károlytól. — »A tavak mélyén.« Gr. László Kalmántól. — »Az orosz törvények kihirdetése a nép közt.« — »Magyar cigányok Párisban.« Sz. Gy.ától. — »A hor.« Csukássy Józseftől. — »A nádaly.« H. B. től. — »Vegyes közlemények.« — »Hirek.« — »Képek.« Hunfály János. — Egy orosz pápa kihirdeti a cár ukázat. — Magyar cigányok tanyája Párisban.

Hirdetés.

Cachemir-kendők.

Szép, jó és olcsó!

Legujabb női ruha-kelmék
nagy választékban,
hámulatos olcsó árért.

Teljes ruhához való legzebb kelmék
3, 4, 5, 6 frtért, ugyezintén a
legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók

HAMBURGER ADOLF
üzletében.

PEST, ur-utca l-8 sz. Párisi ház.

Minták küldetnek kívánatra minden élő ingyen és bérmentre s megrendelések utánvétel mellett azonnal eszközöltetnek.

7-18

Asztal- és ággyterítők.